

PEDAGOG KADRLAR TAYYORLASH SIFATINI MOLİYALASHTIRISH**Xamdamov Ikromjon**

Qo'qon universiteti magistranti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada pedagog kadrlar tayyorlash sifatini moliyalashtirish haqida turli mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida fikr yuritilgan va ta'lim tizimini moliyalash, xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish, kadrlar tayyorlashdagi moddiy-texnik holatni yaxshilash bo'yicha, xodimlarni boshqarish tizimi haqida ochib berilgan.

Kalit so'zlar: pedagog kadrlar, moliyalashtirish, boshqaruv, ta'lim, xalq ta'limi, maktab, o'qituvchi, o'quvchi.

KIRISH

Jahonda inson omili va kapitali, qobiliyati va salohiyatidan innovatsiyalarni, raqamli boshqaruv tizimi va axborot kommunikatsiya vositalarini joriy qilish asosida samarali foydalanish keng tadbiriq etilayotgan bugungi kunda, pedagog kadrlar tayyorlashdagi muammolar inson kapitali sifatining o'sishini susayishiga sabab bo'lmoqda. Pedagogika oliygohi bitiruvchisi, nafaqat fuqarolarni bilimli qilib tayyorlash va mamlakat inson kapitalini shakllantirish, shu bilan birga mavjud o'qituvchilik qadriyatlarini asrab-avaylash, rivojlantirish va keyingi avlodga uzatishda ham muhim bo'g'in hisoblanadi.

Jahonda rivojlangan oliy ta'lim tizimida kasbiy faoliyat uchun mutaxassislar tayyorlash yo'nalishlaridan biri sifatida bo'lajak professor-o'qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash, ularning individual ijodiy faolligini to'liq namoyon etish, intellektual salohiyatini rivojlantirish, o'z bilimlarini oshirish, innovatsion faoliyatni amalga oshirishga tayyorlash muammolari alohida o'rin tutadigan jarayonida o'zlashtirilgan bilim zahiralari, ko'nikma va malakalarni jamlash, ushbu muammolarni muvaffaqiyatli hal etish oliy pedagogik ta'lim tizimini qayta qurish, uning maqsad va vazifalarini aniqlashtirish, kadrlar tayyorlash mazmunini ta'lim sohasidagi innovatsion tizimning yangi talablariga muvofiq takomillashtirishni taqozo etadi.¹

¹ Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan-milliy yuksalish sari. -Toshkent: O'zbekiston. 2020. -B. 143.

Shu bilan birga oxirgi yillarda dunyoning qator mamlakatlarida (iqtisodiy taraqqiy etgan mamlakatlarda ham) ta'lim tizimining barcha bosqichlarida yuqori malakali pedagog kadrlar tanqisligi kuzatilmoqda. Respublikamizda ham kadrlar bo'shlig'ini to'ldirish, shu jumladan, umumta'lim maktablarida pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarni qondirish obyektiv zarurat. Ushbu masalalarni hal qilish mexanizmlarini ilg'or horijiy tajribalar asosida ishlab chiqish zarurati va uni moliyalashtirish tadqiqotimizning dolzarbligini belgilaydi va ushbu ishning tadqiqot mavzusi sifatida tanlanishimizga asos bo'ladi.

Ta'limda ixtisoslashtirishning ilmiy asoslangan tizimi joriy qilinmaganligi, ta'lim tarmoqlarida moddiy-texnik va innovatsiya tizimining talab darajasida emasligi, oliy ma'lumotli professional pedagog kadrlar tayyorlaydigan Oliy ta'lim muassasalari (OTM)ning malaka oshirish va qayta tayyorlash muassasalari bilan integratsion munosabatlaridagi muayyan muammolarning yuzaga kelishi natijasida xalq ta'limi tizimida ayrim fanlar (boshlang'ich ta'lim, rus tili va adabiyoti, ingliz tili, matematika, informatika va axborot texnologiyalari, kimyo, fizika va astronomiya) bo'yicha o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyoj qondirilmay qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Pedagogik kadrlar tayyorlash va pedagogik faoliyat bilan bog'liq ta'limotlar eramizgacha yaratilgan asarlarda ham o'z aksini topgan va Sharqda zardushtiylik ta'limotining manbai "Avesto" (eramizgacha I asr) da, Islom dinining muqaddas kitobi "Qur'oni Karim" (VII asr) va "Hadisi sharif" (Imom al-Buxoriy "Al-jome' as-sahih", IX asr) da, O'rta Osiyo uyg'onish davri mutafakkirlaridan Abu Nasr al-Farobiy ("Fozil odamlar shahri", 20-asrning 70-80-yillari), Abu Ali Ibn Sino ("Donishnoma", XI asr), Burxoniddin Zarnudjiy (Ta'lum al-Mutaalallim, XII asr.), Muslihiddin Sa'diy Sheroziy ("Bo'ston", 1257, "Guliston", 1258), Alisher Navoiy ("Mukammal asarlar to'plami" 20 jildlik, 1987-2003) larning badiiy – falsafiy asarlarida, G'arbda Qadimgi Yunoniston va Rimda Demokrit, Suqrot, Aflotun, Arastu, Mark Fabiy Kvintilian, Yan Amos Komenskiy, Adolf Distegverg kabi buyuk faylasuf, pedagog, mutafakkirlarning ta'limotlarida, ma'rifiy-axloqiy asar tarzida maydonga kelib, pedagogik faoliyat va uning mazmuni to'g'risida qimmatli fikrlarni ifodalagan.

Shuningdek, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayot taraqqiyoti sharoitida pedagogik jarayonga "Onalar maktabi"(1632), "Buyuk didaktika" (Yan Amos Komenskiy, 1632), "O'qituvchilar uchun 33 qoida" (Adolf Disterverg, 1956), "O'qituvchiga ta'lim yo'lida o'quv qo'llanma"(1150), "O'rtoq,

o'qituvchi, fan tanlash haqida" (1206) (Burhoniddin Zarnudjiy), "Nozik iboralar" (Az-Zamaxshariy, 1992), "Qutadg'u bilig" (Yusuf Xos Hojib, 1439) kabi pedagogik asarlar paydo bo'lgan. Bu esa o'z navbatida ijtimoiy-iqtisodiy hayotda diniy va dunyoviy bilimlarni o'rgatuvchilarga qo'llanma sifatida tavsiya etilgan. Natijada pedagogik faoliyat yuzaga kelgan.

Pedagoglar tayyorlash hamma davrda aniq tarixiy tavsifga ega va shunday bo'lib qoladi. Keyingi davr Sharq va O'rta Osiyo allomalari, ma'naviyat va ma'rifat darg'alari pedagog kasbi mohiyati, uning ijtimoiy-iqtisodiy tavsifi to'g'risida qimmatli so'zlarni aytganlar. Buni biz Abdulla Avloniy, Oybek, G'afur G'ulom, Abdullo Oripov va kenja avlod ta'limotida yaqqol ko'ramiz.

E.A.Texanova bo'lajak pedagogning kasbiy komponentligini tahlil qilar ekan uning bilimi, kasbiy va hayotiy tajribasi, qiziqishlaridan foydalangan holda kasbiy pedagogik faoliyatda uchraydigan real vaziyatlarda yuzaga keladigan muammolarni hal qila olish qobiliyatini ochib beradi.²

N.Muslimov o'z ilmiy izlanishlarida oliy ta'limni mazmunan modernizatsiyalashda asosiy vazifa sifatida ta'lim muassasalarida sog'lom ijodiy muhitni yaratish, ta'lim va tarbiya jarayoniga ilg'or innovatsion, pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish orqali o'qitish sifatini yangi bosqichga ko'tarish, talaba yoshlarning dunyoqarashi, tafakkuri, mustaqil mushohada qilish qobiliyatlarini rivojlantirishni nazarda tutadi.³

B.Xodjayev esa ta'limni modernizatsiyalash – bu davlatning ta'lim sohasidagi siyosati asosini tashkil etib, ijtimoiy va umumxalq vazifasi sifatida u yaxlit ta'lim jarayonining barcha tarkibiy qismlariga o'zgartirishlar, yangiliklar kiritilishidir. Modernizatsiya jarayoni davlat va jamiyat, ta'lim oluvchilar va tarbiyachilar, ota-onalar hamda keng jamoatchilik qiziqishi va ehtiyojlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi, deb izohlaydi⁴.

P.Lutfullaev o'zining ilmiy izlanishlarida xorijiy oliy ta'lim muassasalarida sifat va raqobatbardoshlikni ta'minlash yo'llari xususida to'xtalar ekan, globallashuvni oliy ta'limda to'xtovsiz o'zgarish va rivojlanishning mahsuli sifatida ta'kidlaydi.

² Дружилов С.А. Профессиональная компетентность и профессионализм педагога: психологический подход. // Сибирь. Философия. Образование. Научно-публицистический альманах: Со РАО, ИПК, Новокузнецк, 2005. -С.90.

³ Муслимов Н.А. ва бошқалар. "Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси". / Монография. – Т.: "Фан ва технология" нашриёти, 2013.

⁴ Ходжаев Б. "Умумтаълим мактаби ўқувчиларида тадрижий тафаккурни ривожлантиришнинг модернизациялашган дидактик таъминоти": Пед. фан. док. ... дисс. – Т.: 2016. – 169 б

Darhaqiqat, mazkur yondashuvlar o'z mohiyati va ta'sir doirasiga ko'ra oliy ta'lim tizimidagi akademik va tashkiliy strategiyalarni sifat menejmenti nuqtai nazaridan takomillashtirish, ta'limga kompetentli yondashuvni rivojlantirish, shuningdek kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish tizimida sifat va raqobatbardoshlikni oshirishga, innovatsion menejmentni joriy etishga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Pedagog kadrlar tayyorlash sifatini moliyalashtirish haqida gapirar ekanmiz, albatta, mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev Miromonovichning qarorva farmonlariga, shuningdek, yurtimizda qabul qilinayotga ta'limga taalluqli bo'lgan qonularga murojaat qilmaslikning imkoni yo'q deb o'ylaymiz. Dastlab, "Pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"⁵gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan tanishib chiqsak.

Bugungi kunda xalq ta'limi tizimida jami 4916 ta maktabgacha ta'lim muassasasi, 9680 ta umumiy o'rta ta'lim maktabi, 211 ta "Barkamol avlod" markazi mavjud bo'lib, ularda jami 400 ming nafardan ortiq pedagog xodim faoliyat ko'rsatmoqda. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tizimida pedagog kadrlarni tayyorlash bo'yicha 5 ta davlat pedagogika instituti, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha 14 ta hududiy institut faoliyat ko'rsatmoqda.

Amaldagi tartibga asosan xalq ta'limi muassasalari pedagoglari kamida 5-yilda bir marotaba o'z malakalarini oshiradilar. O'qituvchilar malaka oshirish davomida mamlakatimizda va jahonda pedagogika, psixologiya hamda o'quv fani bo'yicha erishilgan eng yangi yutuqlarni chuqur o'rganib, zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalarning imkoniyatlaridan xabardor bo'lgan holda ularni amaliyotga tatbiq etib kelmoqdalar.

Shu bilan birga, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy institutlarida faoliyat yuritayotgan pedagog xodimlarning ilmiy salohiyati, dars berish

⁵ <https://uza.uz/uz/documents/pedagog-kadrlarni-tayyorlash-xalq-ta-limi-xodimlarini-qayta--26-09-2017>

sifati bugungi kun talablariga javob bermayapti. Xodimlar ilmiy izlanishlar bilan shug'ullanmaydi, ularning faoliyatini tashqi baholash tizimi samarali yo'lga qo'yilmagan.⁶

Pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish, bevosita, ta'lim tizimini moliyalashga borib taqaladi. Eski nashrdagi "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ga nazar tashlaydigan bo'lsak, garchi bu dastur O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuniga asosan o'z kuchini yo'qotgan bo'lsada tadqiqotimizga oid ba'zibir manbalarini ko'rib chiqaylik. Ushbu dasturning 4.8. bandida quyidagi so'zlar yozilgan.

4.8. Ta'lim tizimini moliyalash⁷

Ta'limni va kadrlar tayyorlashni moliyalash tizimi takomillashtiriladi, uning ko'p variantli (budjetdan ajratiladigan va budjetdan tashqari manbalardan) tizimi joriy etiladi, ta'lim muassasalarining o'zini o'zi pul bilan ta'minlashi rivojlantiriladi, xususi hamda chet el investitsiyalarini ta'lim sohasiga jalb etish rag'batlantiriladi.

Respublika fuqoralari uchun keyinchalik ularni to'lashning moslashuvchan tizimiga asoslangan ta'lim kriditlari berish mexanizmi shakllantiriladi. Uzluksiz ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimini moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlashda donorlar va homiylarning mavqeyi kuchayib boradi.

Pullik ta'lim xizmatlari ko'rsatish, tadbirkorlik, maslahat, ekspert, noshirlik, ishlab chiqarish, ilmiy hamda ustavda belgilab qo'yilgan vazifalarga muvofiq boshqa tarzdagi faoliyat hisobidan ta'lim muassasalarining daromadlari ko'payishi ta'minlanadi.

2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni⁸:

Xalq ta'limi tizimini boshqarishning samarali mexanizmlarini joriy etish o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarishning eng muhim sharti hisoblanadi, shuningdek, o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llashga ko'maklashadi.

⁶ <https://uza.uz/uz/documents/pedagog-kadrlarni-tayyorlash-xalq-ta-limi-xodimlarini-qayta--26-09-2017>

⁷ <https://lex.uz/acts/-48401>

⁸ <https://meningfikrim.uz/uz/news/view/167>

Shu bilan birga, ushbu sohadagi ishlar holatini tanqidiy tahlil qilish xalq ta’limi tizimi boshqaruvini tashkil etish, davlat umumiy o’rta ta’lim muassasalarining (keyingi o’rinlarda umumta’lim muassasalari deb yuritiladi) faoliyatini amaliy jihatdan muvofiqlashtirish, ularning moddiy-texnik holatini yaxshilash bo’yicha tadbirlarni moliyalashtirishda bir qator muammolar va kamchiliklar mavjudligi aniqlandi.

Kadrlar tayyorlashdagi moddiy-texnik holatni yaxshilash bo’yicha tadbirlarni moliyalashtirish yuzasidan SWOT tahlili (1-jadval)

S	W
<ul style="list-style-type: none"> •Xalq ta’limi tizimida ta’lim muassalarining yangi ta’mirdan chiqayotganligi; •alohida e’tiborga muhtoj bolalarni oddiy bolalar qatoriga qo’shib, sifatli ta’lim olishni taminlagan holda bolada ruhiy va jismoniy hissiyotlarni va xarakterlarni rivojlantrishi; •yoshlarni rivojlanishida yangi metod va texnologiyalardan foydalanib borayotganligi; •davlat bosh islohotchiligi; •umumta’lim muassasalari faoliyatini amaliy jihatdan muvofiqlashtirish •umumta’lim muassalarida moddiy-texnik holatini yaxshilash bo’yicha tadbirlarni moliyalashtirish 	<p>joylarda umumiy o’rta va maktabdan tashqari ta’lim sohasida davlat siyosatini amalga oshirish, umumta’lim muassasalari rahbarlarini tanlash va joy-joyiga qo’yish masalalarini hal etish, idoraviy mansub tashkilotlarning mulkidan samarali foydalanishda xalq ta’limi boshqaruv organlari rolining yetarli darajada emasligi;</p> <p>rahbarlar, o’qituvchilar va umumta’lim muassasalari boshqa xodimlarining kasbiy faoliyatiga asossiz ravishda aralashuvdan himoya qilish mexanizmlarining samarasizligi, nazorat qiluvchi va boshqa davlat organlari tomonidan maktablarni tekshirish haddan ziyod ko’payib ketganligi;</p> <p>xalq ta’limi tizimi muassasalarini moliyalashtirish va moddiy-texnik ta’minlash mexanizmining mukammal emasligi, ularning faoliyatiga zamonaviy me’moriy yechimlar, innovatsion ishlanmalarni va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish darajasining pastligi.</p>
O	T

<ul style="list-style-type: none"> •alohida e'tiborga muhtoj bolalalarga o'z imkonyatlarni o'zi uchun kashf etish imkonini; •ilgari ma'lum bo'lmagan imkoniyatlari ochilishi; •OPEN BUDJED yordamida ko'plab ta'lim muassasalari moliyalashtirilayotgani •Kadrlar tayyorlash uchun imkoniyatlar mavjudligi 	<p>umumta'lim muassasalari rahbarlari zimmasiga ularga xos bo'lmagan vazifalar va funktsiyalarni yuklash, muassasa direktori va uning o'rinbosarlari o'rtasida vakolatlarining aniq taqsimlanmaganligi, ular faoliyati samaradorligini baholashning aniq mezonlari va parametrlari mavjud emasligi;</p> <p>umumiy o'rta ta'limning dolzarb masalalari va ularning natijalarini amaliyotga tatbiq etish bo'yicha chuqur ilmiy tadqiqotlarning mavjud emasligi, o'quv-tarbiya jarayonini uslubiy ta'minlash masalalarida xalq ta'limi bo'limlari va umumta'lim muassasalari o'rtasida o'zaro hamkorlik darajasining pastligi;</p> <p>ta'lim sifatini ta'minlash, o'qituvchilarning bilim darajasini va pedagogik mahoratini oshirish masalalarida umumta'lim muassasalari faoliyatidagi ochiqlik va shaffoflik darajasining yetarli darajada emasligi, o'quv-tarbiya jarayoni ustidan samarali jamoatchilik nazoratining mavjud emasligi;</p>
--	---

Pedagog kadrlar tayyorlash sifatini moliyalashtirish deyilganda, avvalo ularni boshqarish tushunilishi kerak.

Xodimlarni boshqarish tizimi deganda, korxonada band bo'lgan kishilar salohiyatini rivojlantirish va undan samarali foydalanish, ularning me'yoriy faoliyat ko'rsatishi uchun zaruriy shart-sharoit yaratish bo'yicha o'zaro bog'langan iqtisodiytashkiliy va ijtimoiy tadbirlar tizimi tushuniladi. Shuni alohida takidlash joizki korxonada samaradorligini oshirishda aniq va qulay tarzda ishlab chiqilgan tizimning o'rni juda kattadir. Tizimlashtirilgan korxonalarda xodimlar bilan ishlashning qulayligi, ya'ni berilgan topshiriqlarning ustidan nazoratni amalga oshirish to'g'ri yo'lga qo'yilganligi va axborot almashinuv jarayoni oson kechishi bilan ajralib turadi. Tarkiban bu tizim quyidagilarni o'z ichiga oladi.⁹

Umuman olganda xodimlarni boshqarish tizimi hamma sohada bir xil ahamiyat kasb etadi. Buni quyidagi jjadvalda ko'rib chiqamiz.

Xodimlarni boshqarish tizimi¹⁰(2-jadval)

⁹ <https://cyberleninka.ru/article/n/xodimlarni-boshqarish-tizimi-va-tamoyillari>

¹⁰ Abdurahmonova G.K. Inson resurslarini boshqarish, darslik, O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Toshkent 2019, 403 bet

T/r	Tizim	Boshqarish obyektlari
1	Ish sharoiti	-mehnatning ruhiy-fiziologik talablariga rioya qilish; -mehnat ergonomikasi talablariga rioya qilish; -mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligini ta'minlash; -tabiatni muhofaza qilish va hk.
2	Mehnat munosabatlari	-shaxsiy va guruhlar munosabatlarini tahlil qilish va muvofiqlashtirish; -rahbarlar munosabatlarini tahlili qilish va muvofiqlashtirish; -ishlab chiqarishdagi ixtiloflar, nizolar, asabbuzarliklarni boshqarish;
3	Kadrlarni hisobga olish va rasmiylashtirish	-kasaba uyushmalari bilan o'zaro munosabatlarni boshqarish va hk. -ishga qabul qilish, ishdan bo'shatish, bir joydan ikkinchi joyga o'tishlarini rasmiylashtirish; -kadrlar boshqaruv tizimini axborotlar bilan ta'minlash; -kasbiy yo'nalishlarni aniqlash; -bandlikni ta'minlash.
4	Xodimlarni rejalashtirish	-xodimlarni boshqarish strategiyasini ishlab chiqish; -kadrlar salohiyatini tahlil qilish; -mehnat bozorini o'rganish, xodimlarga bo'lgan ehtiyojni rejalashtirish, reklamani uyushtirish; -korxonani kadrlar bilan ta'minlovchi tashqi manbalar bilan aloqasini o'rnatish; -vakant (bo'sh) joylarga nomzodlarni aniqlash va baholash; -kadrlarni joriy baholab borish.
5	Kadrlarni rivojlantirish	-kadrlarga iqtisodiy va texnikaviy bilimlar berish; -qayta tayyorlash va malakasini oshirish; -zahiradagi kadrlar bilan ishlash; -amal va martabani nazorat qilish va rejalashtirish; -yangi xodimlarning kasbiy va ijtimoiy-psixologik ko'nikmalarini ta'minlash.
6	Mehnatni rag'batlantirish vositalarini takomillashtirish	-mehnat jarayonlarini me'yorlashtirish va tarifikatsiyalash; -ish haqi tizimini ishlab chiqish; -ma'naviy rag'batlantirish vositalaridan foydalanish; -foйда va kapitalga qatnashish hissasini ishlab chiqish; -motivatsiya va uni boshqarish
7	Huquqiy xizmat	-mehnat munosabatlaridagi huquqiy masalalarni yechish; -xodimlarni boshqarishga taalluqli, farmoyishli hujjatlarni kelishtirish; -xo'jalik faoliyatidagi huquqiy masalalarni yechish;
8	Ijtimoiy tuzilmani rivojlantirish	-umumovqatlanish muassasalarini boshqarish; -kommunal xo'jalik sohasini boshqarish; -jismoniy tarbiya va madaniyatni rivojlantirish; -sog'liqni muhofaza qilish va hordiq chiqarishni ta'minlash; -bolalar muassasalari bilan ta'minlash; -ijtimoiy nizolarni boshqarish; -xalq iste'mol mollari va oziq-ovqat mahsulotlarining sotilishini ta'minlash
9	Boshqarishning tashkiliy tarkibini ishlab chiqish tizimi	-boshqarishning shakllangan tashkiliy tarkibini tahlil qilish va loyihalashtirish; -shtatlar ro'yxatini ishlab chiqish; -boshqarishning yangi tashkiliy tarkibini tuzish.

“Ta’lim to’g’risidagi qonun”ning 9-bobida ta’limni moliyalashtirish va davlat tomonidan qo’llab-quvvatlash haqida va ushbu bobning 62-moddasida ta’lim tashkilotlarini moliyalashtirish to’g’risida so’z yuritilgan. Bu haqida yuqorida oldingi tahrirda ko’rib chiqdik.

Davlat ta’lim muassasalarini moliyalashtirish O’zbekiston Respublikasining respublika budjetidan, Qoraqalpog’iston Respublikasi budjetidan, viloyatlar va Toshkent shahar mahalliy budjetlaridan, tumanlar va shaharlar budjetlaridan, kadrlar buyurtmachilarining mablag’lari hisobidan, shuningdek budjetdan tashqari mablag’lar hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.

Nodavlat ta’lim tashkilotlarini moliyalashtirish muassislarning, kadrlar buyurtmachilarining pul va moddiy mablag’lari hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobidan amalga oshiriladi.¹¹

Maktabgacha, umumiy o’rta, o’rta maxsus ta’limda va boshlang’ich professional ta’limda ajratiladigan mablag’lar summaları O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan belgilanadi hamda ushbu mablag’lar tarbiyalanuvchilar va ta’lim oluvchilarning o’qish joyidagi ta’lim tashkilotlariga yo’naltiriladi.¹²

NATIJALAR

O’tkazilgan tahlillar pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish jarayonlarida xalq ta’limi va oliy ta’lim tizimlari o’rtasida uzluksizlik va uzviylik ta’minlanmaganligini ko’rsatdi. Natijada umumiy o’rta va maktabdan tashqari ta’lim muassasalari xodimlari faoliyati davomida fanlarni o’qitish metodikasi, ta’lim va tarbiya nazariyasi yangiliklaridan, oliy ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlardan, ilg’or xorijiy tajribalardan bexabar qolmoqdalar.

2020-2021-o’quv yili boshiga umumta’lim muassasalarida bitta o’qituvchiga to’g’ri keladigan o’quvchilar soni:

- Toshkent shahri – 18 ta
- Andijon viloyati – 14 ta
- Toshkent viloyati – 14 ta

¹¹<http://lex.uz//docs/-5013007>

¹²<http://lex.uz//docs/-5013007>

- Farg'ona viloyati – 13 ta
- Samarqand viloyati – 13 ta
- Namangan viloyati – 13 ta
- Sirdaryo viloyati – 13 ta
- Buxoro viloyati – 12 ta
- Surxondaryo viloyati – 12 ta
- Xorazm viloyati – 11 ta
- Qashqadaryo viloyati – 11 ta
- Jizzaz viloyati – 11 ta
- Qoraqalpog'iston Respublikasi – 9 ta
- Navoiy viloyati – 9 ta

Shuningdek, 2020-2021-o'quv yili boshiga o'quvchilarni o'qitiladigan tillar bo'yicha taqsimlanishi quyidagicha:

- O'zbek tili – 5352,1 ming kishi
- Qoraqalpoq tili – 126,5 ming kishi
- Rus tili – 642,5 ming kishi
- Qozoq tili – 56,1 ming kishi
- Ingliz tili – 0,8 ming kishi
- Qirg'iz tili – 7,5 ming kishi
- Tojik tili – 69,4 ming kishi
- Turkman tili – 10,9 ming kishi

Bu ko'rsatkichlardan kelib chiqib, respublika bo'yicha hisoblab chiqdik. Buni ko'rsatkichlari quyidagi jadvalda ko'rsatildi(3-jadval).

Bitta o'qituvchiga to'g'ri keladigan o'quvchilar soni dinamikasi o'rganilganda, o'rtacha ko'rsatkich 2010-2011 o'quv yiligacha 2,4 nafargacha kamayib kelayotgan edi. 1 ta maktabga to'g'ri keladigan o'qituvchi soni yillar mobaynida o'sib borib 2016-2017 o'quv yiliga nisbatan 9 nafarga ya'ni 22,0% ga oshgan.

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari va xususiy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqaruv tizimining taqqoslama tahlili (4-jadval)⁸

Davlat MTT	Xususiy MTT	Farq
Boshqaruv jarayonlaridagi xodimlar o'rtasidagi o'zaro nizolar.	Boshqaruv jarayonining mukammalligi.	Davlat va xususiy bog'chalarning boshqaruv tizimidagi farqlar. Xususiy bog'chalarda boshqaruvning kuchliligi.
Faoliyat uchun yetarlicha shart-sharoit yo'qligi	Shart-sharoitlarning talabga javob berishi	Davlat va xususiy bog'chalarda ish haqidagi farqlar. Xususiy bog'chalarning oylik maoshi yuqoriligi.
Talabning kamligi	Talabning yuqoriligi	Davlat va xususiy bog'chalarning xodimlarga bo'lgan talablardagi farqlar. Xususiy bog'chalarda kadrlarga bo'lgan talab yuqori va ularning faoliyati doimiy nazoratda bo'lishi.

⁸ Muallif ishlanmasi.

Kadrlarga bo'lgan munosabatning pastligi	Kadrlarga bo'lgan talabning yuqoriligi.	
Ish haqining kamligi.	Ish haqining yuqoriligi.	
Ota-onalarning talablariga to'liq javob bermasligi.	Ota-onalar yuqori qiziqish bildirishi.	
Qo'shimcha mashg'ulotlarning kamligi.	Qo'shimcha mashg'ulotlarning ko'pligi	

MUHOKAMA

Hozirgi zamon talabidan kelib chiqqan holda, yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda, o'qitishning pedagogik va axborot texnologiyalari asosida amalga oshirilishi ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim o'rin egallaydi. Ular qo'yilgan maqsadlarga erishish kafolatini beruvchi o'quv jarayoni rejalashtiradi va amalga oshiradi. O'quvchilarga vizual materiallar orqali hissiy ta'sir ko'rsatadi. Zero, mashg'ulotlarning muvaffaqiyatli o'tishining 80 foizi ta'lim jarayonini to'g'ri loyihalashtirish, tashkil etish va uni amalga oshirishga bog'liqdir¹⁴.

Finlyandiyaning o'qituvchi-pedagoglar tayyorlash tizimi ko'p mamlakatlar uchun na'muna bo'lib xizmat qiladi. O'tgan asrning oxirida o'qituvchilar uchun magistratura darajasi minimal ta'lim me'yori deb belgilandi (shu jumladan, boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun ham), bu esa qaysidir darajada mamlakatdagi o'qituvchilar hurmatini va ijtimoiy maqomini oshirish uchun muhim hissa qo'shdi. Finlyandiyada maktab o'qituvchisi bo'lish uchun juda qattiq tanlovdan o'tish zarur:

Pedagogika mutaxassisliklarining eng yaxshi talaba-bitiruvchilari 12% atrofida maktablarga ishga olinadi. Finlyandiya ta'lim tizimining yana bir ijobiy jihati, kichik guruhlarda o'qitishga ustuvorlik berilishi. Bu shubhasiz, ta'limning yuqori sifatda bo'lishiga olib keladi. Mamlakatda maktab ta'limining muvaffaqiyati maktab o'quvchilarini qo'llab-quvvatlash tizimi bilan ham bog'liq. Finlyandiyada jami iqtisodiyotda bandlar ulushida ijtimoiy ishchilar va psixologlar soni jihatidan, barcha Yevropa mamlakatlari orasida yetakchi o'rinlardan birini egallaydi.¹⁵

¹⁴ Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

¹⁵ <https://doi.org/10.5281/zenodo.7297822>

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini moliyalashtirish uchun eng avvalo iqtisodiy tomondan ta'minlanishi zarurdir. buning uchun quyidagi takliflarni beramiz:

- pedagog kadrlarni tayyorlovchi OTMlarga ilmiy darajali va yuksak bilimli kadrlarni ishga qabul qilish;
 - umumta'lim muassasalarida o'quvchilar sonini kamaytirish;
 - pedagog kadrlarni oylik maoshini oshirish;
 - pedagog kadrlar tayyorlash sifatini tekshirib turish uchun onlayn testlar o'tqizib turing;
 - pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish uchun chel el ta'lim tizimidan foydalanish;
- pedagog kadrlar tayyorlash sifatini yangi darslik va o'quv qo'llanmalar yaratish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 208–211.
2. Ikromjonovna, J. S. (2023). UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTEBLARIDA JORIY ETILGAN YANGI DARSLIK LARNING AFZALLIK JIHATLARI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 661-663.
3. Dilnura, M., & Nargiza, V. (2023). BUYUK AJDODLARIMIZ MEROSI TARBIYADA KO'MAKCHI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 562-563.
4. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLARGA TA'LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583.
5. Komiljonova, G. N. qizi. (2023). FANLARARO BOG'LANISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMNI AMALGA OSHIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 198–201. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5505>
6. JS Ikromjonovna, X Muazzamxon "O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI" Educational Research in Universal Sciences 2 (14), 806-81

7. Mirzaliyevna, S. Z. (2023). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA MULTIMEDIALAR ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 519-521.
8. Mirzaliyevna, S. Z. (2023). BOSHLANG 'ICH SINFLARDA TASVIRIY SAN'ATNI O 'QITISHDA PEDAGOGIK MAHORATNING O 'RNI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 865-867.
9. Mirzaliyevna, S. Z., & Mashhura, X. (2023). PEDAGOGIK TEXNALOGIYALARNING VAZIFALARI VA MAQSADI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 687-689.
10. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan-milliy yuksalish sari. -Toshkent: O'zbekiston. 2020. -B. 143.
11. Nargiza, V. (2023). TARBIYA JARAYONIDA OILA MAHALLA HAMDA TA'LIM MUASSASALARINING O'ZARO HAMKORLIGI. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 637-639.
12. Axadjon o'g'li, A. A. (2024). JSTGA A'ZOLIKNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA VA TA'LIMGA IJOBIY TA'SIRI. Analysis of International Sciences, 2(1), 95-102.
13. O Maxliyoxon. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH. Analysis of International Sciences 2 (1), 87-91
14. O Maxliyoxon. (2024). BOSHLANG'CH TA'LIMDA SAHNALSHTIRISH FAOLIYATINI O'QITISH USULLARI. Analysis of International Sciences 2 (1), 35-40
15. O Maxliyoxon. (2024). BOSHLANG'CH TA'LIMDA BADIY O'QISHNI RIVOJLANTIRISH USULLARI. Analysis of International Sciences 2 (1), 79-86
16. O Maxliyoxon. (2023). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA 4K MODELINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI. TA'LIM INNOVATSIYASI VA INTEGRATSIYASI 12 (1), 86-90
17. Maxliyoxon, O., & Sarvinoz, O. (2024). BADIY O 'QISH VA DRAMA O 'QUV KURSINING MAQSAD VA VAZIFALARI. Yosh Tadqiqotchi Jurnal, 3(1), 27-32.
18. Akhrorjon, A., & Maxliyoxon, O. (2024). IMPACT, RESULTS AND CONSEQUENCES OF WTO ACCESSION ON THE EDUCATION SYSTEM. International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Perspectives, 2(1), 6-15.